

Dohnányi Ernő amerikai hagyatékának hazaszállítása, 2. szakasz

Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézetének két munkatársa, Dalos Anna (a „Lendület” 20–21. Századi Magyar zenei Archívum és Kutatócsoport vezetője) és Kusz Veronika kettős céllal utazott az egyesült államokbeli Tallahassee-be 2015 októberében. Egyik feladatuk Dohnányi amerikai hagyatékának hazaszállítása, illetve a hazaszállítatás előkészítése, a másik pedig a tallahassee-i háznál állítandó Dohnányi-emléktábla avatási ünnepségének szervezése és az azon való részvétel volt.

Dohnányi Ernő, a világhírű magyar zeneszerző, zongoraművész és karmester 1949 októberétől haláláig, 1960 februárjáig élt Florida fővárosában, Tallahassee-ben, ahol a helyi egyetem professzora lett. A Floridában töltött egy évtized alatt számos, az utókor számára rendkívül fontos zenei és egyéb forrás gyűlt össze házában (Beverly Court 568), illetve irodájában, a Florida State Universityn. A dokumentumok az azóta eltelt évtizedek alatt többféle gyűjteménybe kerültek: egy jelentős csoportjuk az egyetem zenei könyvtárában, az FSU Warren D. Allen Music Library-ban került letétbe. Dohnányi mostohaunokája és örököse, Dr. Seán Ernst McGlynn ugyanakkor jobbnak látta, ha ez az anyag – hasonlóan a 2014-ben már hazahozott hagyatéki egységhez – Magyarországon találja meg végleges helyét, tekintettel a várhatóan nagyobb tudományos és egyéb érdeklődésre, illetve a feltételezett jobb archivális körülményekre. Az értékes hagyatékrész 60.000 amerikai dollárban megállapított vételárát a Nemzeti Kulturális Alap Ithaka Programja biztosította a Magyar Tudományos Akadémia számára.

A Zenetudományi Intézet kutatói amerikai tartózkodásuk alatt véglegesítették a megvásárlandó dokumentumok listáját (a kézhez kapott letéti listák, ill. az egyetemen ténylegesen megtalálható anyag egybevetésével), ellenőrizték a dokumentumok állapotát, becsomagolták és szállításra előkészítették az anyagot, s megszervezték a szállítást. A négy napig tartó munka során a kutatók mintegy 20 szerzői, valamint kopista-másolatban lévő zenei kéziratot (köztük a 2. szimfónia Dohnányi-autográfját), illetve annak másolatait; közel 600, a kutatás számára kivételesen jelentős kéz- és gépiratos levelet (részben Dohnányi tollából, részben Dohnányi levelezőpartnereitől); 22 újságkivágatot tartalmazó albumot, ún. *scrapbook*ot (melyek összesen közel 1000 hosszabb-rövidebb híradást és kritikát tartalmaznak Dohnányi előadóművészi és zeneszerzői tevékenységével kapcsolatban); Dohnányi saját műveinek különféle kiadásokban megtalálható, mintegy 100 nyomtatott kottáját; a Dohnányi által használt, némely esetben értékes bejegyzéseket tartalmazó kottatárát (közel 200 tételt); különböző formátumú hangfelvételeket (Dohnányi amerikai fellépésein rögzített, kiadatlan felvételektől kezdve lemezfelvételein át más előadók által lemezre vett Dohnányi-művek felvételeiig); valamint Dohnányival kapcsolatos szekunder irodalom-gyűjteményt tekintettek át és csomagoltak be. A hagyatékat az utazást követően mintegy két héttel később, 2015 novemberének második hetében érkezett meg a Zenetudományi Intézetbe, ahol azóta a dokumentumok végleges helyükre kerültek, s megkezdődött feldolgozásuk, ill. a 2014-es hagyatékrésszel való összefésülésük. (Ez utóbbi különösen a levelek esetében igen jelentős munka, mivel a három részletben – 2006, 2014, 2015 – hazatért amerikai hagyatékrészek összesen több mint 2700 ilyen típusú dokumentumot tesznek ki. A levélanyag páratlanul értékes és részletes forrásként szolgálhat Dohnányi kutatóinak a jövőben.)

Az amerikai tartózkodás utolsó előtti napján, 2015. október 23-án került sor a kétnyelvű emléktábla avatására Dohnányi egykori háza előtt. A táblát Magyarország Kormánya és Florida Állam Külügyi Hivatala közösen állíttatta, s emiatt nagyon kivételes helyet foglalt el a „The Florida Historical Marker” programban: ez az első olyan emléktábla Floridában, amelynek állíttatását másik ország finanszírozta, továbbá ez az első magyar-angol nyelvű tábla. A tábla magyar nyelvű oldalán az alábbi szöveg olvasható: „Dohnányi Ernő ház. E házban élt Dohnányi Ernő, magyar zeneszerző, zongoraművész és karmester. Dohnányi 1877-ben született, Pozsonyban nevelkedett. Első nyilvános koncertjét 11 évesen adta. Később a budapesti Magyar Királyi Zeneakadémián tanult, tehetségét Johannes Brahms is méltatta. Európa-szerte ismert muzsikussá vált. A 20. század elején a világ számos országában fellépett és tanított, majd 1915-ben visszatért Budapestre. Itt a város zenei életének irányítójaként a Zeneakadémia főigazgatója és a Filharmóniai Társaság zenekarának elnökkarnagya lett. Hazáját 1944-ben el kellett hagynia. A II. világháborút követő politikai fordulat kikezdte hírnevét. 1949-ben elfogadta Dr. Karl Kuersteiner, a Floridai Egyetem Zenei fakultása dékánjának felkérését, és az egyetem professzora lett. 1951-ben feleségével, Ilonával ebbe a házba költözött. Dohnányi Tallahassee-ben folytatta alkotói munkásságát, több jelentős műve is itt született, köztük a Stabat mater és az Amerikai rapszódia. Harminc évvel 1960-ban bekövetkezett halála után a Magyar Állam Kossuth-díjjal tüntette ki. Állíttatta Magyarország Kormánya, a Magyar Tudományos Akadémia és Florida Állam Külügyi Hivatala, 2015.”

Az avatáson beszédet mondott Ken Detzner amerikai államtitkár, Pröhle Gergely magyarországi helyettes államtitkár, a zeneszerző örököse, Sean Ernst McGlynn, valamint Dalos Anna és Kusz Veronika is. Az eseményt jelentős érdeklődés kísérte: az avatáson közel félszáz látogató vett részt (családtagok, szomszédok, egyetemi hallgatók és dolgozók, kormányhivatalnokok, magyar kötődésű érdeklődők), s a helyi sajtó több cikket közölt róla (lásd például: Marina Brown, „Hungarians visit for dedication of plaque on famed composer Dohnanyi”, *Tallahassee Democrat*, 2015. október 2.). Az avatási ünnepség alkalmával a Zenetudományi Intézet kutatói további, a kutatást segítő ismertségeket kötöttek. A zeneszerző unokájának, a Dohnányi-kutatás és a Dohnányi iránt való érdeklődést mindig nagy örömmel támogató Dr. McGlynn-nek régi vágya teljesült azzal, hogy Dohnányi Ernő amerikai éveinek helyszínét mostantól emléktábla jelzi. Az emléktábla-állítás előkészítői a magyar kulturális élet nagy adósságát is törlesztették ezzel.

Az MTA BTK ZTI „Lendület” 20-21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport középtávú gyarapítása terve

Az MTA BTK Zenetudományi Intézet 20-21. Századi Magyar Zenei Archívuma és Kutatócsoportja az MTA „Lendület” programjának keretében – a baseli Paul Sacher Alapítvány mintájára – jött létre 2012. július 1-jén azzal a céllal, hogy kutathatóvá tegye 20. és 21. századi magyar zeneszerzők életművét. A zeneszerzők kéziratait, nyomtatott kottáit, írásait, sajtóreceptióját, iratait, fényképeit, hangfelvételeit gyűjtő archívumban minden dokumentum digitalizálásra kerül, s ennek megfelelően a gyűjtemény a legkorszerűbb kutatási körülményeket biztosítja az érdeklődő muzikológusok, zeneművészek és zenepedagógusok

számára, miközben a dokumentumok állagmegőrzését, illetve biztonságos körülmények közötti őrzését is magára vállalja.

Az archiválási tevékenység mellett a kutatást és tájékoztatást, az Archívumban folyó tudományos munka láthatóságát segíti az Archívum által működtetett honlap (<http://zti.hu/mza/index.htm?m01.htm>), amely a 20. századi magyar zenetörténettel kapcsolatos adatbázisokat, illetve tanulmányokat tartalmaz – ezek száma folyamatosan növekszik. Itt lesz megtalálható a közeljövőben az Archívum Gyűjteményi Adatbázisa (http://db.zti.hu/mza_gyujt/index.asp) is, amely az Archívumban őrzött dokumentumok legfontosabb adatai mellett az Archívumhoz tartozó zeneszerzőkről közöl kulcsfontosságú információkat (életrajz, műjegyzék, bibliográfia), s itt érhető el az Archívum kétnyelvű Dohnányi-honlapja is (<http://www.zti.hu/mza-dohnanyi/>).

Az archívum alapját két nagyobb – korábban a Zenetudományi Intézet különféle osztályain őrzött – gyűjtemény képezi: egyrészt Maróthy János hagyatéka, amely a zenetörténész tudományos életművén túl több kommunista komponista életművét is őrzi (Szabó Ferenc, Vándor Sándor). Másrészt a 2009-ben anyagi okokból önálló kutatóhelyként megszűnt Dohnányi Archívum anyaga, amely három különböző gyűjteményből, az amerikai hagyatékból származó McGlynn letéti anyagból (megközelítően 500 eredeti dokumentum, köztük 50 Dohnányi-levél, személyes iratok, családi levelek, fotók és sajtókivágatok a zeneszerző 1937 és 1960 közötti életszakaszából), a szintén családi dokumentumokat őrző, a Zenetudományi Intézet által megvásárolt Szlabey-hagyatékból (közel 3000 dokumentum), illetve Vázsonyi Bálint zenetörténész hagyatékából (közel 2000, Vázsonyi 1971-es úttörő Dohnányi-monográfiájához gyűjtött dokumentum) áll. E Dohnányi-gyűjtemény a 2014-es év folyamán – az NKA Ithaka programjának támogatásával – jelentős mértékben bővült: ez év nyarán került haza Dohnányi amerikai hagyatékának eddig a Tallahassee-beli családi házban őrzött része, az örökös, Seán Ernst McGlynn adományaként, és ennek nyomán a korábbi letéti anyag jogi státusza is megváltozott (letétből adományá).

Az Archívum alapítása óta eltelt két és fél évben több mint harminc zeneszerzővel, illetve örökössel sikerült szóban megállapodnunk arról, hogy átadják dokumentumaikat az archívumnak. A zeneszerzői életműveken túlmenően érdeklődésünk középpontjában helyezkednek el az előadóművészi és a zenetudós gyűjtemények, illetve – Magyarországon elsőként – a populáris zenei gyűjtések is. Az Archívum jelen pályázat írásának idején 18 gyűjteményt őriz, digitalizál és tesz a kutatás számára hozzáférhetővé (az Archívumban jelenleg őrzött gyűjtemények listája megtekinthető itt: <http://www.zti.hu/mza/index.htm?m05.htm>). A 2015-2016-os évben tovább folytatódik az archívumi gyűjtemény bővítése Kadosa Pál és Petrovics Emil hagyatékának, illetve Lendvay Kamilló, Sári József, Sárly László, Vidovszky László gyűjteményeinek átvételével. Előadóművészeti gyűjteményünk bővítésének középpontjában egyrészt a Dohnányi-tanítványok (Ferenczy György, Fischer Annie), másrészt a kortárs zenei előadók (Amadinda Ütőegyüttes, Keller Vonósnégyes, Rondino Kamarazenekar) dokumentációja áll. Zenetudomány-történeti gyűjtéseink fókuszába Balassa Péter, Fodor Géza, Ujfalussy József és Zoltai Dénes hagyatéka került – ezek átvételének előkészítése is megkezdődött már.

A megvásárolni szándékozott amerikai Dohnányi-hagyaték tervezett elhelyezése a 20-21. Századi Magyar Zenei Archívumban több szempontból is meghatározó jelentőségűnek tekinthető. Egyrészt lehetővé teszi a magyarországi és az amerikai hagyatéki részek

egyesítését – különös tekintettel a már hazahozott hagyatéki résszel való egyesítésre –, ami jelentős mértékben fokozza a kutatás hatékonyságát és növeli a gyűjtemény értékét. Másrészt a vásárlásnak és az egyesítésnek köszönhetően lesz fellelhető a Dohnányi-hagyaték legnagyobb része (a „Lendület” 20-21. Századi Magyar Zenei Archívumban és Kutatócsoportban, illetve az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárában), ami nemcsak hazai, de komoly nemzetközi érdeklődésre is számot tarthat, s ez jelentős mértékben járulhat hozzá a Dohnányi-életmű teljes körű rehabilitációjához. Harmadrészt pedig jelentősége révén e gyűjtemény felkeltheti a nemzetközi érdeklődést a 20-21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport többi gyűjteménye, vagyis a közelmúlt és a kortárs zene gazdag magyarországi repertoárja iránt.

A Dohnányi Ernő-hagyaték hazahozatala utáni tervek

Az amerikai Dohnányi Ernő-hagyaték megvásárlását és hazaszállítását követően azonnal megkezdjük a dokumentumok tudományos feldolgozását és rendszerezését. Ennek részeként a teljes dokumentációt digitalizáljuk, illetve fényképezzük, valamint – az első rendezést követően – a hagyaték dokumentumainak adatait folyamatosan töltjük fel a 20-21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport Gyűjteményi Adatbázisába. Mivel a Gyűjteményi Adatbázis az Archívum honlapján is elérhető, a hagyatékkal kapcsolatos legfontosabb információkról bárki, aki használja az adatbázist, tájékozódhat; az adatok mindenki számára nyilvánosak. A digitalizált, fényképezett dokumentumok ugyanakkor – mivel szerzői jogi védelem alatt állnak – nem kerülnek fel az internetre, ezeket az érdeklődő kutatók az Archívumban tanulmányozhatják. Külön feladatot igényel majd a már a 20-21. Századi Magyar Zenei Archívumban és Kutatócsoportban korábban is őrzött Dohnányi-dokumentumok és az új dokumentáció összefésülése, összerendezése, a hagyatéki részek közötti kapcsolatok feltárása, különös tekintettel a már hazaszállított amerikai dokumentumokra. A hagyatéket az Archívum speciális módon légkondicionált, biztosított raktárban őrzi, a legértékesebb dokumentumokat (mint a II. szimfónia kéziratos partitúráját) páncélszekrényben helyezük el.

Mivel a 20-21. Századi Magyar Zenei Archívum és Kutatócsoport számára rendkívüli fontossággal bír a külvilággal – azaz a szakmai közösségen túl a szakmuzsikussal, illetve az érdeklődőkkel – folytatott kommunikáció, az Archívum kétnyelvű (magyar-angol) Dohnányi-honlapján már a gyűjteményi adatbázisba való feltöltés előtt is részletes, tájékoztató jellegű listát közlünk a hazaszállított amerikai Dohnányi hagyatékról, s terveink szerint a 2017-es évfordulós Dohnányi Évkönyvben is publikáljuk e listát, bevezető tanulmánnyal egybefűzve.

Terveink közt szerepel az MTA BTK Zenetudományi Intézet Zenetörténeti Múzeumában egy állandó Dohnányi-emlékszoba létrehozása, valamint a 2017-es Dohnányi-évfordulóhoz kapcsolódóan egy fotókiállítás megrendezése, amelyen az amerikai hagyatéknak ezt az értékes, és rendkívül gazdag, mindeddig szinte ismeretlen részét tárnánk a nagyközönség elé.

Figyelembe véve a tényt, hogy Dohnányi Ernő amerikai hagyatékának hazaszállítása és elhelyezése egy hazai gyűjteményben kivételes jelentőségű esemény, a hagyaték hazaérkezésének nagy sajtónyilvánosságot kívánunk biztosítani. Az amerikai hagyaték első

részletének hazahozatalakor a sajtó hangsúlyos érdeklődéssel fordult a hazaérkezett dokumentumok, illetve Dohnányi személye felé (az Archívum honlapján meghallgathatók, megtekinthetők, illetve elolvashatók az eseménnyel kapcsolatos híradások: <http://zti.hu/mza/index.htm?m0204.htm>). Reményeink szerint a hagyaték hazahozatalának második szakaszát követően is, mind az írott sajtó, mind az elektronikus média figyelemmel követi majd az átadás-átvételt, és a zenei szaksajtó (Magyar Zene, Muzsika, Zenekar, Új Zenei Újság) is részletes tájékoztatást ad az eseményekről.